

S U O M E N

YMPÄRISTÖKASVATUKSEN

S E U R A R Y

Ympäristökasvatuksen edistäminen

Kasvatus, koulutus ja viestintä ovat avainasemassa pyrittäessä muuttamaan arvoja, toimintatapoja ja -tottumuksia kestävämpään suuntaan. Kasvun rajat ja globaalit haasteet kuten ilmastonmuutos pitäisi ottaa huomioon kouluissamme toimintaympäristön keskeisenä muutoksena. Kestävään elämäntapaan sitoutumisen haaste on jo otettu vastaan *Kestävää kehitystä edistävissä kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa vuosille 2006 – 2014*. Myös hallitusohjelmassa on sitouduttu ympäristökasvatuksen edistämiseen.¹ Koulutusjaosto on strategiansa ensimmäisessä toimenpide-esityksessä esittänyt, että **kestävää kehitystä edistävä kasvatus ja koulutus** määritellään opetus- sekä sosiaali- ja terveyshallinnon **strategioissa painoalueeksi**.

1. Kestävä elämäntapa lähtökohdaksi perusopetuksen tavoitteita ja tuntijakoa uudistettaessa

Nykyisessä perusopetuksen opetussuunnitelmassa vuodelta 2004 ohjataan ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen edistämiseen kohtuullisen hyvin; esimerkiksi yhtenä aihekokonaisuutena on "Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta". Opetushallituksen selvityksessä² kuitenkin todetaan, että rehtorit pitävät nykyisten aihekokonaisuuksien vaikuttavuutta koulutyöhön melko heikkona: noin kolmasosan mukaan vaikutukset näkyivät hyvin vähän tai ei lainkaan. Toisaalta kestävä kehityksen kasvatusta toteutetaan erinomaisesti monissa kouluissa, esimerkiksi Vihreä lippu ja Kestävä kehityksen kriteereillä sertifioituissa kouluissa³.

Perusopetuksen tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisella on valtava merkitys tulevaisuudellemme: ohjaako uusi opetussuunnitelma kasvattamaan kestävään elämäntapaan sitoutuneita kansalaisia? **Meneillään olevassa perusopetuksen tuntijaon ja tavoitteiden uudistamisessa tulee huolehtia siitä, että kestävä elämäntavan tavoitteet todella siirtyvät arjen toimintaan.**

(Liite 1: Opettaja- ja ympäristöjärjestöjen vetoamus: Kestävä elämäntapa lähtökohdaksi perusopetuksen tavoitteita ja tuntijakoa uudistettaessa).

2. Opettajien osaaminen on kestävä elämäntavan oppimisen perusta

Kasvattajien, opettajien ja kouluttajien osaaminen on kestävään elämäntapaan oppimisen perusta. Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa on edellytetty, että kaikkien kouluasteiden ja alojen kasvattajien, opettajien ja kouluttajien sekä viestinnän ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutukseen sisällytetään kestävä kehityksen edistämiseen ja kestävä elämäntavan omaksumiseen liittyviä tietoja, taitoja ja valmiuksia.

Tällä hetkellä tilanne esimerkiksi opettajankoulutuksessa on valtakunnallisesti varsin heikko. Esimerkiksi luokanopettajakoulutus ei yleensä sisällä lainkaan pakollisia kestävä kehityksen opintoja.

¹ Ympäristökasvatus, kestävä kehityksen kasvatus= kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöiden arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat kehittyvät kestävä kehityksen mukaisiksi. Käsitteitä käytetään yleisesti synonyymeinä, mikä on niiden kehityshistorian ja tavoitteiden näkökulmasta perusteltua.

² Kartovaara, Eija (2009): [Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta](#)

³ Susiluoma Saara (2008) Kestävyttä katsastamassa – ympäristökasvatuskysely perusopetuksen kouluille, lukioille ja kuntiin. http://www.ksymparistokasvatus.fi/uploads/files/Kestavytta_katsastamassa_selvitys.pdf

3. Oppimisympäristöt osallistumista ja yhteistyötä tukeviksi – ratkaisuna Vihreä lippu -ohjelma

Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on kiinnitetty huomiota oppimisympäristöjen monipuolistamiseen ja laadun kehittämiseen sekä oppilaiden ja opiskelijoiden osallistumismahdollisuuksia lisäävien rakenteiden vakiinnuttamiseen. Kestävän kehityksen toimintaohjelmat ovat mahdollisuus paitsi koulun tai oppilaitoksen ympäristökuormituksen pienentämiseen niin myös toimintakulttuurin kehittämiseen avoimemmaksi ja osallistuvammaksi.

Kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa on asetettu yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi, että vuonna 2010 kaikilla kouluilla on kestävän kehityksen toimintaohjelma ja 15 prosenttia on saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifikaatin toiminnastaan vuoteen 2014 mennessä. Tarjolla olevia ulkoisia tunnuksia ovat Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi ja Vihreä lippu.

Vihreä lippu -ohjelma on valmis ja tehokas toimintamalli, joka toteuttaa käytännön tasolla Suomen valtion kestävän kehityksen sitoumuksia sekä perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien tavoitteita kouluissa, oppilaitoksissa ja päivähoitossa. Ohjelma on osa kansainvälistä Eco-Schools-ohjelmaa, joka toimii lähes kaikissa Euroopan maissa ja laajenee muihin maanosiin.

Ohjelman keskeiset, kansainväliset periaatteet ovat

- lasten ja nuorten osallisuus
- koulun ympäristökuormituksen vähentäminen
- arkikäytäntöjen pysyvä muuttaminen
- kestävän kehityksen kasvatuksen integroiminen opetukseen ja toimintakulttuuriin
- yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa
- toiminnan suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja jatkuvuus

Ohjelman osallistujamäärä on voimakkaassa kasvussa: tällä hetkellä mukana on 240 koulua, oppilaitosta ja päiväkotia. Ohjelma tavoittaa päivittäin n. 65 000 suomalaista lasta, nuorta ja aikuista. Osallistujista kouluja ja oppilaitoksia on 160 kappaletta. Kansallisen kestävän kehityksen strategian 15 prosentin tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi osallistujamäärän kasvua yli 1000 osallistujaan.

Ohjelman rahoitus perustuu osallistumismaksuihin, valtionhallinnon tukeen ja yritystukeen. Valtionhallinnon tuki on tullut Opetushallituksen järjestöille jaettavasta avustuksesta (talousarviotili 29.10.51.1). Ohjelman merkittävimmät menoerät ovat palkka-, materiaali- ja toimitilakulut.

Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa on edellytetty, että opetusministeriö, ympäristöministeriö ja järjestöt käynnistävät yhteiset neuvottelut Vihreän lipun ja Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointiin ylläpidosta ja resursoinnista, tiedotuksesta ja opettajien täydennyskoulutuksesta. Yksi edistysaskel on jo otettu, kun Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi sai valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2010 oman 65 000 euron määrärahan (Aikuiskoulutus/valtionavustus järjestöille). Yleissivistävän koulutuksen vastaaviin tarpeisiin vastaavan Vihreä lippu -ohjelman rahoituksen taso sen sijaan on laskenut aiemmasta ollen vuonna 2009 vain 30 000 euroa.

Jotta ohjelmia kohtaan asetetut kansalliset tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa, tulisi myös Vihreä lippu -ohjelman valtionavustuksen tasoa nostaa moninkertaiseksi. Valtionavun taso tulisi neuvotella vuosittain suhteessa osallistujamäärään.

Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran puolesta

Kati Vähä-Jaakkola
Toiminnanjohtaja
Suomen Ympäristökasvatuksen Seura

Aino Alasentie
Vihreä lippu -päällikkö
Suomen Ympäristökasvatuksen Seura

Kestävä elämäntapa lähtökohdaksi perusopetuksen tavoitteita ja tuntijakoa uudistettaessa

Visio: Kestävä elämäntapa on opetuksen lähtökohta

Ihmiskunta vaarantaa aineellisen ja henkisen kulttuurinsa perustan tuhoamalla elinympäristöään kiihtyvällä vauhdilla. Kestävän elämäntavan tulee olla keskeisenä lähtökohtana kaikessa opetuksessa ja toiminnassa, mikäli ihmisen elämän maapallolla halutaan jatkuvan. Perusopetuksen tulee taata oppilaalle kestävässä yhteiskunnassa tarvittavat taidot ja tiedot. Kestävän elämäntavan aika on nyt!

Ensimmäiset askeleet kohti vision toteutumista

- Kestävä elämäntapa toimivaksi osaksi koulun toimintakulttuuria ja kaikkea opetusta.
- Riittävän laajat ja monitieteiset oppisisällöt kestävään elämäntapaan liittyvistä aihepiireistä.
- Käytännön työkaluja lapsille ja nuorille kestävään elämäntavan toteuttamiseen.
- Rohkeutta löytää toimivat keinot kestävien arvojen toteuttamiseen koulun arjessa.
- Monipuoliset oppimisympäristöt tukemaan kestävään elämäntavan omaksumista sekä lapsen ja nuoren kasvua ja kehitystä.
- Verkostoitumiseen kannustaminen: oppilaiden perheiden osallistuminen ja ulkopuolisten asiantuntijoiden hyödyntäminen luontevaksi osaksi koulutyötä.
- Oppilaille valmiuksia ymmärtää yhteiskuntaa eri toimijoiden näkökulmista sekä valmiuksia oppia osallistumaan ja vaikuttamaan demokraattiseen päätöksentekoon koulussa ja yhteiskunnassa. Esimerkkinä osallistavasta toimintakulttuurista ovat ympäristöraati- ja oppilaskuntatoiminta.
- Kriittiseen ja innovatiiviseen ajatteluun rohkaiseminen.
- Luontosuhteen tukeminen osana lapsen kasvua ja kehitystä.
- Opettajille tukea ja ohjausta kestävään elämäntavan tavoitteiden toteuttamiseen.

Mihin Suomi on jo sitoutunut?

YK:n Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen 2005–2014 tavoitteena on saada kestävä kehitys maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa. Suomessa tavoitetta on sitouduttu edistämään valtiollisella tasolla kansallisessa kestävä kehityksen strategiassa, kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa sekä hallitusohjelmassa, jossa todetaan, että *ympäristökasvatusta vahvistetaan kaikilla kouluasteilla*.

Opetussuunnitelman sisällöt on saatava näkymään toiminnassa

Nykyisessä perusopetuksen opetussuunnitelmassa vuodelta 2004 ohjataan ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen edistämiseen kohtuullisen hyvin; esimerkiksi yhtenä aihekokonaisuutena on "Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta". Opetushallituksen selvityksessä⁴ kuitenkin todetaan, että rehtorit pitävät nykyisten aihekokonaisuuksien vaikuttavuutta koulutyöhön melko heikkona: noin kolmasosan mukaan vaikutukset näkyivät hyvin

4

Kartovaara, Eija (2009): [Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta](#)

vähän tai ei lainkaan. Toisaalta kestävän kehityksen kasvatusta toteutetaan erinomaisesti monissa kouluissa, esimerkiksi Vihreä lippu ja Kestävän kehityksen kriteereillä sertifioiduissa kouluissa⁵.

Perusopetuksen tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisella on valtava merkitys tulevaisuudellemme: ohjaako uusi opetussuunnitelma kasvattamaan kestävään elämäntapaan sitoutuneita kansalaisia? **Me allekirjoittaneet vaadimme, että meneillään olevassa perusopetuksen tuntijaon ja tavoitteiden uudistamisessa on huolehdittava siitä, että kestävän elämäntavan tavoitteet todella siirtyvät arjen toimintaan.**

Helsingissä 5.11.2009

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry
Kati Vähä-Jaakkola, toiminnanjohtaja

Biologian ja maantieteen opettajien liitto
Jukka Talvitie, puheenjohtaja

Kotitalousopettajien liitto - Hushållslärarnas förbund ry
Anni-Mari Syväniemi, toiminnanjohtaja

Luokanopettajaliitto
Mari Nuutinen

Kerhokeskus - koulutyön tuki ry
Merike Kesler, erityissuunnittelija

Keski-Suomen ympäristökeskus
Anna-Liisa Kiiskinen, KT, erikoistutkija
ympäristökasvatuksen valtakunnallinen koordinaattori

Luonto-Liitto
Mauno Särkkä, puheenjohtaja

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus
Tuovi Kurttio, koulutustoimintojen johtaja

Suomen Luonnonsuojeluliitto
Risto Sulkava, puheenjohtaja

WWF
Liisa Rohweder, pääsihteeri

---

⁵ Susiluoma Saara (2008) Kestävyyttä katsastamassa – ympäristökasvatuskysely perusopetuksen kouluille, lukioille ja kuntiin.
http://www.ksymparistokasvatus.fi/uploads/files/Kestavyytta_katsastamassa_selvitys.pdf

LIITE 1

Lait, sopimukset, ohjelmat ja asiakirjat, jotka velvoittavat ympäristökasvatuksen, ympäristötietoisuuden ja - vastuullisuuden edistämiseen.

- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007: Ympäristökasvatuksen edistäminen on kirjattu sekä ympäristöpolitiikan että koulutus- ja tiedepolitiikan alle - *"Vahvistetaan ympäristökasvatuksen asemaa." Lisäksi ohjelmassa todetaan, että kansallinen kestävä kehityksen strategia toimeenpannaan.*
- Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallisen kestävä kehityksen strategia (2006). Mm. *"Kestävä kehitys tulee saada painoalueeksi opetusalaan ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin ja tuki kasvatukselle ja koulutukselle muiden hallinnonalojen ja toimijoiden strategioihin."* (s.123)
- Kestävä kehitys edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014. Kestävä kehityksen toimikunnan koulutusjaosto. *Strategiassa esitettyjen kehittämiskohteiden toimeenpano on sisällytetty Kansalliseen kestävä kehityksen strategiaan* (s.112-123) ja sen kautta hallitusohjelmaan.
- Nuorisolaki: 7 § (2006) *Yksi osa-alue kunnan nuorisotyössä ja – politiikassa on nuorten ympäristökasvatus.*
- YK:n Kestävä kehitys edistävän koulutuksen vuosikymmen 2005–2014 (Decade of Education for Sustainable Development) *Tavoitteena saada kestävä kehitys maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa.*
- Kestävä kulutuksen ja tuotannon toimikunnan (KULTU) ehdotus kansalliseksi ohjelmaksi *"Vähemmästä enemmän ja paremmin."* (2005) *Kasvatus ja koulutus ovat keskeisiä mahdollisuuksia muuttaa nyky-yhteiskunnan toimintaa kestävämpään suuntaan. Osana ohjelmaa edistetään ympäristökasvatusta. Ohjelmassa todetaan ensimmäisen kerran ympäristökasvatuksen alueelliset yhteistyöryhmät ja kehittämiskeskusverkot.*
- Kasvata, ennaltaehkäise, valvo, korjaa. Alueellisen ympäristökasvatusyhteistyön kehittämissuunnitelma. "Maakuntaralliraportti". Anna-Liisa Kiiskinen & Jani Karjalainen. Suomen ympäristö 47/2006. Keski-Suomen ympäristökeskus. Julkaisu sisältää *alueellisen ympäristökasvatusyhteistyön perusteet: alueelliset yhteistyöryhmät, kehittämissuunnitelmat ja ideoita kehittämis-/osaamis-/resurssikeskuksiksi.*
- Århusin sopimus. (2004) *Sitoudutaan edistämään ympäristökasvatusta sekä kansalaisten tietoisuutta ympäristöasioista ja omista vaikutusmahdollisuuksista.*
- Perusopetuksen (2004) ja lukion (2003) opetussuunnitelmien perusteet. *Kestävä kehitys on oma aihekokonaisuus, jota tulee noudattaa kaikkien oppiaineiden opetuksessa.*
- YK:n Johannesburgin julistus kestävästä kehityksestä (2002). *Määriteltiin opetus ja koulutus ratkaiseviksi tekijöiksi kestävä kehityksen päämäärien edistämiseksi.*
- Baltic Agenda 21E, Itämeren maiden opetusministerit (2002). *Määrittelee koulutuksen yleistavoitteeksi sellaiset valmiudet, että kaikki kykenevät tukemaan kestävä kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken väestön tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.*
- EU:n kuudes ympäristöä koskeva toimintaohjelma (2002). *Tavoitteena lisätä kansalaisten tietoisuutta ympäristökysymyksistä sekä panostetaan ennaltaehkäisyyn ja osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen.*
- Rio de Janeiro, YK:n ympäristö - ja kehityskonferenssi, toimintaohjelma Agenda 21, 1992. *Muodosti tärkeän pohjan kestävä kehitystä edistävän koulutuksen suunnittelulle koko maailmassa.*